

Beatrice Rydberg
Lunds universitet
Sociologiska institutionen
SOCK04
VT20
Handledare: Ann-Mari Sellerberg

Drömmen om att bli självförsörjande

En kvalitativ studie av drivkrafterna till att bli självförsörjande när det kommer till matproduktion

Abstract

Denna uppsats syfte är att förstå varför en viss grupp av människor strävar efter att bli självförsörjande när det kommer till sin matproduktion. Med hjälp av Bourdieus teoretiska begrepp habitus, som senare har vidareutvecklats inom miljö rörelsen till ett ekologiskt habitus, kommer jag att analysera informanternas drivkrafter. Informanterna berättar att några av anledningarna till att de strävar efter att bli helt eller delvis självförsörjande är på grund av att minska sina klimatutsläpp, bli fri från konsumtionssamhället, att skapa en bättre värld som är fri från överanvändning av resurser. De menar även att vara självförsörjande som handling är ett motstånd mot det kapitalistiska och elitistiska samhället, men även det "onaturliga" levernet i staden. Informanterna menar därför att genom att bli självförsörjande tar de tillbaka makten och styrförmågan över sina liv, då de nu får välja att göra det de vill.

Nyckelord:

Självförsörjning, ekologiskt habitus, permakultur, klimatmedveten, självhushållning, konsumtion, kapitalism

Innehållsförteckning

1 Inledning	s.1
1.2 Syfte och frågeställning	s.2
2 Teori och begreppsförklaring: ekologiskt habitus	s.3
2.1 Permakultur som teoretiskt begrepp	s.4
3 Metod	s.5
4 Tidigare forskning	s.8
5 Analys	s.12
5.1 Informanter	s.12
5.2 Kunskap och förståelse – som kapital	s.13
5.3 Arbete och livsstil	s.15
5.4 Ekonomiskt kapital	s. 17
5.5 Socialt kapital – det viktiga nätverket	s.18
5.6 Att göra något för klimatet och jordens framtid	s.20
5.7 En motståndsrörelse	s.23
5.8 Att lämna ”ekorrhjulet” och leva ”naturligt”	s.25
6 Slutsatser	s.29
7 Litteraturlista	s.31
Bilaga 1	s.32

1. Inledning

Sverige 2020 präglas av ett stort fokus på klimatet, både hur vi som individer och hur makthavare ska handla när det kommer till klimatutsläppen. Klimatrörelser och NGO:s har länge försökt upplysa om miljöproblematiken och om jordens resursbrister. Greta Thunbergs strejkkampanj *Fridays for Future* har samlat och engagerat hundratusentals ungdomar runt om i världen i klimatfrågan sedan 2018. Aktionerna har varit många för att öka pressen på makthavare att både lokalt och globalt ta ansvar för att minska klimatutsläppen. Människor i olika åldrar försöker nu på flertalet sätt att minska sitt eget klimatavtryck genom till exempel källsortering, minskad konsumtion, handla second hand, genom att minska sitt bilåkande, bli vegetarianer eller minska sin köttkonsumtion.

Psykologen Jeff Kirby menar att en handling som sedan 1970-talet har fått allt större fäste inom miljörörelsen är att allt fler människor väljer att försöka bli helt eller till en stor del självförsörjande när det kommer till energi- och matproduktion (Kirby 2018:158). Detta görs genom att flytta till hus eller kollektiv på landet, köpa en sommarstuga eller kolonilott. I staden är det även vanligare med lastpallsodlingar där ett kollektiv odlar tillsammans för att bli mer självförsörjande när det kommer till matprodukter.

Den helt eller delvis självförsörjande livsstilen har dock inte alla människor möjligheten att ägna sig åt, då ett visst kapital behövs för att starta självförsörjningen. Speciellt om detta ska göras på ett individuellt plan. Detta är något som SVT:s utrikesreporter Erika Bjerström poängterar i sin analys av självförsörjning, då hon menar att det är en lyx när människor i Sverige ägnar sig åt självförsörjning. Medan i andra länder så är det fattiga människor som gör detta på grund av att det är ett alternativ för att överleva. Alltså menar Bjerström att människor i rikare länder tar beslutet på andra grunder än fattiga människor, då folk i rikare länder gör detta för att komma närmare naturen och för att lämna den moderna livsstilen (SVT, 2019). Detta fick mitt intresse att växa för det sociala fenomenet självförsörjning, som kommer att behandlas i denna uppsats.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka viljan att bli självförsörjande när det kommer till matproduktion i en svensk kontext. Jag vill således undersöka motiven och drivkrafterna till varför en viss del av befolkningen strävar efter att bli helt eller delvis självförsörjande genom permakultur. Detta gör jag för att jag vill öka förståelsen för detta fenomen och för den livsstil som tycks bli allt mer populär. Detta innebär att mitt syfte inte är att undersöka hur självförsörjning går till utan jag är endast intresserad av de sociala och kulturella aspekterna av varför en individ väljer att bli självförsörjande. Detta är viktigt att undersöka för att förstå varför en del av befolkningen ser självförsörjning som ett bra alternativ till att konsumera mat, när det finns en ännu större del av befolkningen som inte ägnar sig åt detta. Vilka drivkrafter finns det hos människan för att ta detta beslut? Finns det skillnader i varför en väljer att bli självförsörjande?

Den övergripande frågeställningen jag kommer att besvara är således;

- Vilka drivkrafter beskriver intervjupersonerna till att bli självförsörjande när det kommer till matproduktion?

2. Teori och begreppsförklaring: ekologiskt habitus

Jag kommer att utgå från Pierre Bourdieus teori om kapitalformerna och habitus då kapitalformerna bidrar till de sammanslagna erfarenheterna som bildar ett habitus. De kapitalformer som Bourdieu har utvecklat är ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital. Kapitalen innebär att människor innehar olika kapital på grund av deras förutsättningar och erfarenheter. Med ett brett socialt kapital innebär det att du ofta har tillgång till ett stort nätverk som t.ex. kan erbjuda dig ett jobb eller status, liksom att ett stort ekonomiskt kapital ofta innebär goda ekonomiska förutsättningar och kan konkret innebära att du har möjlighet att köpa ett hus på landet eller en lägenhet. Det finns även det symboliska kapitalet som innebär markörer som symboliserar något för en grupp, detta kan t.ex. vara en viss klädstil eller intressen. Det kan ses som resultatet av människans sociala erfarenheter, kollektiva minnen och sätt att tänka och röra sig i olika rum. Detta innebär att individer kan inneha samma symboliska kapital och detta kan gynna individen i vissa sociala situationer (Bourdieu 1997:10).

Habitus är ett begrepp som Bourdieu har utvecklat och det innebär den samling av kapital som en person innehar, som blir en samling av förvärvade mönster som styr hur människan tänker, beter sig, samt människors smak. Detta innebär att habitus hjälper till att förklara växelverkan mellan struktur och makt (Bourdieu 1997:12–13). Habitus producerar vidare både praktiker och produkter som tillskrivs värde utifrån smak och skapar därför ett system av särskiljande tecken (Bourdieu 1986:292).

Begreppet habitus har vidareutvecklats av flertalet forskare för att anpassas till olika sociala fält, dessa kan vara t.ex. religiöst, medicinskt eller ekologiskt habitus. En hel del miljöforskare bygger vidare på Bourdieus begrepp habitus, dessa är b.l.a. Kirby, Setten, Haluza DeLay och Berezan. De har utvecklat begreppet ekologiskt habitus och applicerat detta i sina empiriska studier. Jag kommer att redogöra dessa tankar i avsnittet tidigare forskning då deras empiriska rön finns i detta avsnitt.

I *Fleshing out the ecological habitus* har Jeff Kirby ägnat sig åt att undersöka vad han kallar ekologiskt habitus. När det kommer till den sociala miljörörelsen som ett fält, speciellt i västvärldens grupperingar menar Kirby att det ekologiska habituset tar sig uttryck (Kirby 2017:95) Där det ekologiska habituset innebär att habituset påverkar individens handlingar i

den sociala miljörelsen (Kirby 2017:92). Kirby betonar att det ekologiska habituset innehåller motstridigheter då det både är föränderligt men det är även resistent mot förändring i vissa aspekter (Kirby 2017:94). Ur andra aspekter är det emellertid gravt föränderligt, något som jag kommer återkomma till under analysen av intervjuerna.

2.1 Permakultur som teoretiskt begrepp

Det är nu av vikt att definiera ett begrepp som kommer att användas i min undersökning för att läsaren ska få full förståelse (Becker 1998). Detta är permakultur som är ett begrepp Bill Mollison och David Holmgren utvecklade 1978 och är en hopdragning av ”permanent agriculture”. Detta innebär ett designsystem för odling som syftar till att odla på ett hållbart sätt, men det syftar även till att bygga ett hållbart samhälle och används inom flertalet samhällssektorer. Fokus inom permakultur ligger därför vid ett samarbete mellan människor och den jord vi har. Permakulturdesign används för att planera de mänskliga handlingarna bättre när det kommer till matförsörjning, insamling och lagring av energi mm. (Mollison & Holmgren 1978).

Mollison och Holmgren poängterar även att dessa samhällen är byggda på tre etiska principer, vikten att ta hand om natur, människor och att dela produktionens överskott i samhället (Mollinson & Holmgren 1978). Permakultur innebär att människan blir återintegrerad i den lokala ekologin. En viktig faktor inom detta är att skapa en miljövänlig matproduktion, en hållbar alternativ ekonomi, naturliga byggnader, energisystem och vattensystem, ekologisk restaurering och en kollektiv utveckling inom permakulturen. Människor som ägnar sig åt permakultur utgår oftast ifrån att det är människan själv som har skapat en ohållbar livsstil och förbrukning av jorden (Haluza DeLay & Berezan 2010:3).

3. Metod

Denna uppsats präglas av att jag använt mig av kvalitativ metod, för att förstå ett visst samhällsligt fenomen och samhällsliga processer, i detta fall självförsörjning i form av permakultur (Rennstam & Wästerfors 2016:13). Därför blir den kvalitativa metoden lämplig för min undersökning då jag är intresserad av informanternas sociala handlande och hur deras attityder och värderingar påverkar att de ägnar sig åt självförsörjning. Detta innebär även att jag inte strävar efter att få fram generaliserande empiri som kan appliceras på befolkningen utan mitt mål är att visa hur en liten grupp tänker kring självförsörjning och varför de har valt att göra detta. Jag har vidare gjort kvalitativa semistrukturerade intervjuer med personer som ägnar sig åt självförsörjning. Antalet blev till slut fyra då det under Coronapandemin 2020 har varit svårt att få tag i informanter som vill ställa upp på intervju. Jag använder mig av kvalitativ intervju som metod på grund av att Steinar Kvale (1983,1997) menar att intervju som metod ger en mångsidig bild av informantens livsvärld, dvs. att informantens handlande beskrivs utifrån hans erfarenheter, kontakter och aktiviteter (refererad till i Rennstam & Wästerfors 2016:29). Jag har därför valt att använda mig av intervju som metod då det är just den sociala handlingen självförsörjning och hur informanternas livsvärld ser ut som jag vill beskriva. En av mina intervjuer gjordes med ett par och därför valde jag att göra intervjun med dem tillsammans, vilket också gjorde att samtalet flöt på bra och att informanterna kunde ta in och lyssna på varandras åsikter samt att hjälpa till att uttrycka saker som kan vara svårt att beskriva med ord.

Att göra en semistrukturerad intervju innebär att jag innan intervju har förberett en intervjuguide, dvs. flertalet nedskrivna öppna frågor som t.ex. "berätta om.." -frågor. Öppna frågor är bra att använda på grund av att informanter ofta har enklare att besvara dessa frågor och för att det blir mer omfattande och personliga svar, speciellt när det kommer till informanternas personliga åsikter och levnadssätt (Sjöberg & Wästerfors 2008:31). Denna metod gör att intervjun blir mer flexibel och genom att förbereda en intervjuguide innan intervjutillfället gör det att jag som intervjuare inte glömmer någon fråga och att jag kan ställa följdfrågor till informanten utan att bli lika låst vid frågorna, jag kan även variera frågeordningen utifrån behov och det ämne som diskuteras (Bryman 2011:413–415). Intervjuguiden i sin helhet bifogas i bilaga 1. Kvale delar upp intervjuguiden i tematiska eller dynamiska aspekter, där de tematiska aspekterna behandlar de sakfrågor som forskaren undersöker och de dynamiska aspekterna handlar om den sociala relationen mellan

informanten och forskaren. De dynamiska frågorna blir i denna kontext följdfrågor som “hur”-och “vad”-frågor för att få mer innehållsrika svar från informanten. Detta gör att man kan säga att en del av analysen görs redan i intervjun (refererad till i Rennstam & Wästerfors 2016:29).

Etiska dilemman

Intervjun har självklart anonymiserats och samtycke till deltagandet har varit av vikt att poängtera och ta hänsyn till i forskningens gång. Därför valde jag att spela in mina informanternas samtycke och självklart upplysa dem om att samtycket till studien var möjlig att avbryta om de kände för det. Det är av vikt att anonymisera mina informantens svar på grund av att de inte ska gå att ta reda på vilka de är, detta är speciellt viktigt när det kommer till frågor som behandlar deras bakgrund och vad de jobbar med osv. (Bryman 2011:420). Trots att flertalet informanter inte hade något problem med att jag använde deras riktiga namn så kändes det etiskt rätt att ändå anonymisera dem.

Urval

Urvalet av informanter till min analys byggs på en kombination av bekvämlighetsurval samt ett snöbollsurval. Detta innebär att jag dels har fått kontakt med mina informanter genom egna kontakter, dvs. bekvämlighetsurval. Dels har jag fått informanter genom att min första informant har tipsat mig om andra människor som vill vara med i undersökningen, dvs. snöbollsurval (Bryman 2011:434). Det har varit svårt att få tag på informanter för mig på grund av att jag själv inte ägnar mig åt självförsörjning genom permakultur. Jag hade dock en ingång till informanter genom en person i min bekantskapskrets som försöker att bli självförsörjande. Därifrån har jag fått namn på andra som ägnar sig åt självförsörjning och jag har vidare kontaktat dem. Dock så var det en informant som hoppade av på grund av Corona, så jag fick jag skriva ett inlägg i en Facebook-grupp för självförsörjande för att få ta i den sista informanten.

Informanterna är mellan 30 och 50 år gamla. Jag har begränsat mig till att endast inkludera personer i studien som utöver självförsörjningen har ett annat arbete. Jag avgränsar mig till individer som fortfarande strävar att bli helt eller delvis självförsörjande. Jag hade som avsikt när jag startade denna undersökning att göra alla intervjuer på plats på gårdarna för att även se deras arbete för att få ökad förståelse för den miljö de agerar i (Bryman 2011:420). Men på grund av Coronapandemin blev detta svårt. Till sist fick jag som tidigare nämnts tag på fyra

informer, där tre intervjuer gjordes på deras gårdar och en gjordes via telefonsamtal. Tidigare i processen valde jag även att göra en geografisk avgränsning till Skåne län. Detta är på grund av att det gynnar mig mest då jag inte behöver resa långt i och med den tidsbegränsning som finns på studien. Ett annat skäl var att det finns flertalet permakulturodlingar i Skåne på grund av det mildare klimatet som gynnar självförsörjningen. I och med Coronapandemin så valde jag att utöka det geografiska området även till Småland för att få ett tillräckligt antal informanter.

Urvalet blev därför begränsat till *Nanna*, 50 år som är självförsörjande när det kommer till grönsaker och har varit det de senaste 15 åren. *Sofie*, 33 som är självförsörjande på kött och försöker även att bli självförsörjande på grönsaker. *Martin* och *Lisa*, 35 respektive 30 som nyligen har flyttat till landet för att försöka bli så självförsörjande som möjligt. Informanterna är därför inte helt självförsörjande och fortfarande inordnade i det existerande ekonomiska systemet. Informanterna är dock alla intresserade av och använder sig i en viss grad av odling genom permakultur.

4. Tidigare forskning

Det finns flertalet studier som har behandlat ämnet självförsörjning och permakultur och hur det kommer sig att individer blir självförsörjande. Frederick H. Buttel (1987) skriver i artikeln *New directions in environmental sociology*, att de åtgärder som behöver göras för att minska klimatutsläppen innebär att individen behöver förändra sitt beteende och sina konsumtionsmönster. Men studier visar att människan trots att hen är medveten om klimatförändringarna och tycker att det är en viktig fråga så förändras inte människors konsumtionsmönster eller beteende. Det blir alltså ofta en inkonsekvens mellan teori och praktik för människor som är engagerade i klimatfrågan (Buttel 1987).

Jeff Kirby har gjort studier på självförsörjande samhällen i England. Kirby poängterar att flertalet sociologer menar att det är västvärldens strukturer som gör att inkonsekvensen mellan teori och praktik uppstår, då strukturerna är starkt präglade av det kapitalistiska samhället som är direkt kopplat till klimatförstörelse. De ekonomiska, politiska och kulturella strukturerna i samhället gör att människor har svårt att förändra sina vanor till ett mer hållbart levnadssätt (Kirby 2018:154). Därför har radikala grupper inom miljörörelsen valt att skapa nya grupperingar och samhällen där de dominerade strukturerna inte har lika mycket påverkan (Kirby 2014). Dessa samhällen som innehar bostäder och åkermark skapar nya sociala strukturer som är inriktade på rörelsens framsteg, hållbar livsstil och på interaktion med miljön för att minska klimatutsläppen (Kirby 2018:154). Kirby har valt att applicera teorier relaterade till det ekologiska habituset på dessa samhällen. Fokuset ligger på interaktionen mellan människorna och den direkta och byggda organiska miljön runt omkring dem (Kirby 2018:158).

Kirby menar att självförsörjande samhällen sedan deras start på 1970-talet har fått en viktig plats inom miljörörelsen runt om i världen. Dessa samhällen härstammade från hippiekulturen på 60-talet och sedan miljörörelsens uppsving på 90-talet har självförsörjande samhällen blivit allt mer populära. I England är majoriteten av de självförsörjande samhällena bestående av 6-30 medlemmar, där det kollektiva levernet liknar en familjekonstellation där socialisering, gemensamma måltider och skötsel av trädgård sker tillsammans. De självförsörjande samhällena har ofta en gemensam beslutsstruktur där konsensus gäller när det kommer till beslutsfattande. Detta innebär att alla medlemmar måste ställa sig positiva till ett förslag för att det ska gå igenom (Kirby 2018:158).

De människor som lever i självförsörjande samhällen kan enligt Kirby skilja sig när det kommer till religiösa och politiska åsikter men det kulturella uttrycket blir dock homogent, vilket är relevant när det kommer till det ekologiska habituset (Kirby 2018:158). De självförsörjande samhällen som ligger nära staden har ofta i den engelska kontexten en etnisk blandning och där ingår människor som är socialt utsatta på olika sätt. Vidare är det vanligt att personerna är politiskt aktiva och arbetar för att minska ojämlikhet när det kommer till socioekonomiska effekter skapade av statliga praktiker (Kirby 2018:160).

Kirby menar att det finns skillnader i självförsörjande samhällen beroende på om de ligger på landet eller i en urban miljö som t.ex. i utkanten på en stad. Detta är på grund av att som Kirby och andra forskare har kommit fram till, plats har en stor påverkan på formandet av det ekologiska habituset (Kirby 2018:160). Kirby menar att Bourdieus kapitalformer går att applicera på självförsörjande samhällen. Det kulturella kapitalet genererar ett socialt kapital inom självförsörjande samhällen. Det kulturella kapitalet innebär den kunskap och yrkesfärdighet som behövs för att vara självförsörjande. Detta inkluderar även en kunskap om att kunna restaurera och underhålla verktyg, djurhållning, underhåll av åkrar, permakulturstekniker och hur man kan använda energi på ett energisnålt sätt (Kirby 2018:161).

En annan inriktning på permakultur anger Haluza DeLay och Berezan i *Permaculture in the city: ecological habitus and the distributed ecovillage* (2010). De menar att permakultur i en urban miljö är ett försök till att återskapa staden och låta det sociala och det ekologiska samverka på ett miljövänligt sätt (Haluza DeLay & Berezan 2010:2). Det blir en blandning av traditionell och vetenskaplig kunskap som syftar till att designa ett hållbart mänskligt levnadssätt (Haluza DeLay & Berezan 2010:3). Haluza DeLay menar vidare att permakultursamhällen har en stark pedagogisk struktur där det är av vikt att lära varandra den kunskap en innehåller. Flertalet sociologiska studier visar på att sociala nätverk är av vikt inom permakultursamhällen. Alla är inbjudna att lära ut de miljövänliga aspekter och kunskaper de har och interaktionen mellan människorna blir därför av vikt. Nätverk har flera funktioner för människorna, där vänskap, ekonomiskt utbyte, produktion skapar ett socialt kapital (Haluza DeLay & Berezan 2010:7).

Haluza DeLay & Berezan (2010) diskuterar vikten av plats för att permakultur ska fungera väl men det spelar även roll när det kommer till det ekologiska habituset. Självförsörjande

samhällen bör enligt Haluza DeLay m.fl. ses som ett socialt fält som producerar ett ekologiskt habitus. Här skapar det ekologiska habituset en speciell livsstil och vissa institutioner som ger de ekologiska förutsättningarna i samhället (Haluza DeLay & Berezan 2010:2). Det ekologiska habituset skapar en form av gemensamt nätverk i form av odlande i permakultur som skapar grunden för samhället i fråga (Haluza DeLay & Berezan 2010:2).

Allison Ford (2019) har studerat människor som utövar permakultur i *The self-sufficient Citizen: Ecological habitus and changing environmental practice*. Denna studie är gjord i en amerikansk kontext där subkulturella grupperingar har allt mindre tilltro till institutioner och självförsörjande grupper ses som de som ställer sig mot de institutioner som organiserar det moderna materiella livet (Ford 2019:627). Vidare menar Ford att självförsörjande människor agerar genom sin kunskap om miljöförstörelsens effekter som filtrerats genom individens socialt strukturerade positioneringar dvs, det ekologiska habituset. Detta gör att människor som blir självförsörjande skiljer sig på gruppnivå. Ford poängterar att självförsörjande människor ofta har en privilegierad social position men har begränsat politiskt inflytande över de system som de är missnöjda med (Ford 2019:628). I den amerikanska kontexten menar Ford att självförsörjning ofta ökar när det uppstår ekonomiska kriser. Då skapas grupper av sk. preppers¹ och religiösa grupper, men även ideologiska grupper som socialister, anarkister, marginaliserade religiösa grupper och vitmakt-grupperingar som ett skydd eller buffert mot omvärldens moderna risker (Ford 2019:628).

I en norsk kontext har Gunhild Setten gjort undersökningen *The habitus, the rule and the moral landscape* där hon undersöker mänsklig interaktion med naturen och de moraliska aspekterna av detta. Setten har en något annorlunda ingång till min forskning om odlande och jordbruk än jämfört med Kirby, Haluza DeLay och Berezan. Hennes synsätt är mer generellt. Det handlar om moral och omoral i brukandet av jorden. Setten menar att interaktionen mellan människa och natur blir en blandning mellan kulturella aspekter och naturella aspekter och detta leder ofta till en vilja att ha ett korrekt moraliskt beteende, där människor som inte agerar på det moraliskt accepterade sättet blir ”fördömda” (Setten 2004:389). Vidare poängterar Setten att kulturell mening tillskrivs naturen av individer och grupper. Detta gör dock att vad som ses som naturligt och onaturligt är konstruerat. Detta gör att vad som ses

¹ Preppers är en anhängare av en företrädelsevis urban social rörelse, som går ut på att ha beredskap i händelsen av vittgående kriser (ne.se)

som bra och dåligt också kopplas till vad som är naturligt och onaturligt vilket ger integrering av moral en geografisk aspekt (Setten 2004:392).

I en historisk kontext menar Setten att det lantliga livet ses som ett uttryck av oskyldighet och ät ett uttryck för naturlighet. Den kunskap som bönderna har om natur och jordbruk har de lärt sig genom att ständigt engagera sig med deras land och deras agrikulturella praktiker och denna kunskap sprids genom familjen eller genom självförsörjande samhällen (Setten 2004:395). Setten menar även att människor som ägnar sig åt självförsörjning ofta ser detta som ett politiskt ställningstagande (2004:398).

5. Analys

5.1 Informanter

Jag vill först nämna lite bakgrundsinformation om mina informanter för att ge ytterligare förståelse. Martin och Lisa är 30 respektive 35 år. De bor i en nyköpt villa i Skåne. De strävar efter att bli självförsörjande till en viss del när det kommer till matproduktion, men då de nyligen har flyttat är det svårt just nu. Båda har heltidssysselsättning med skola och/eller tidskrävande arbete. De har två grisar som bökar en jord som de senare ska kunna plantera på. De arrenderar även ut mark till en bonde som äger kor.

Sofie, 33. Bor på en liten gård i Småland med sin dotter och man. Hon är mammaledig från jobbet som personlig assistent och hennes man jobbar heltid. De köpte gården 2013 och har försökt att bli självförsörjande sedan dess. I nuläget är de helt självförsörjande på kött och till hög grad på grönsaker. De har flasklamm, höns, katter och har tidigare även haft kalkoner och kaniner.

Nanna, 50 år. Bor på Österlen med sina unga vuxna barn och ex-man i en ekoby där de äger mark som de köpte år 2000. Sedan dess har de själva byggt två hus på marken och utvecklat åkern till en ekologisk odling med mycket inslag av permakultur runt om huset. Nanna är helt självförsörjande på grönsaker och säljer sitt överskott till bl.a. restauranger och caféer i området eller byter till sig varor med andra självförsörjande. Har även höns på gården.

5.2 Kunskap och förförståelse - som kapital

Både Martin och Lisa kommer från familjer med intresse för naturen och som till viss del har odlat, men inte i den utsträckning som de själva gör. De har som barn alltid haft tillgång till naturen där de har ägnat sig åt svamp- och bärplockning. Martins far växte även upp på en bondgård där Martin har spenderat tid som barn och hjälpt till med bl.a. potatisplock vilket kan ses som en form av kunskap som sprids ner i generationer. Lisa har sedan hon var ung velat bo på landet och odla sin egen mat, men att odla ätbara växter var något som hon började intressera sig för efter intresset för krukväxter hade utvecklats.

“Ja men det är väl så, har du börjat att intressera dig för krukväxter så går det väldigt snabbt över till att odla tomater, och såna ätbara växter som man kan så”

Martin har haft två olika odlingslotter under studietiden och innan flytten till huset. På odlingslotten odlade båda tillsammans tidigare vilket gör att de hade en förkunskap för odling innan flytten till landet. Martin har dock inte föreställt sig ett liv på landet så länge som Lisa har, utan han trodde att han skulle arbeta och bo i staden och ha sommarstuga på landet där han kunde odla mer.

Martin har vidare en kandidat inom miljövetenskap och en master i klimatstrategi och nu läser han en Ställa om-utbildning på en skånsk folkhögskola. Utbildningen riktar in sig på hur en ska ställa om från heltidsjobb till att bli självförsörjande för att skapa ett bättre samhälle. Studenterna på utbildningen läser teoretiskt om permakultur och självförsörjning och får lära sig mer praktiska saker som t.ex. hur en bygger utomhuskök och växthus. Martins akademiska utbildning och nuvarande jobb har en klar påverkan på den förförståelse och den kunskap han besitter, en kunskap som Lisa även får tillgång till. Nu arbetar han med förnybar energi och solceller och driver projekt som kopplas till miljö och hållbarhetsområdet. Det finns i deras fall ett långtgående intresse för naturen, odling och hur en ska handskas med vårt samhälle för att det ska vara hållbart i längden. Martin har även tidigare varit aktiv i olika miljöengagemang under studietiden.

Sofie och hennes man Jonas är likt Martin och Lisa uppväxt i villaområden med trädgårdar och Sofie har sedan hon var liten spenderat mycket tid i naturen samt att hon stora delar av livet bott på landet. Hennes mamma var uppvuxen på en mjölkgård och sedan dess har hon haft ”bonnadrömmen” inom sig. Paret började precis som Martin och Lisa med krukväxter som sedan blev mer ätbara växter som tomater och under denna tid upptäckte de även *Självhushållning: en handbok för realister och drömmare* (2014) av John Seymour, som blev

en stor inspiration för deras framtida liv. De har även haft ett stort intresse för djur och skaffade mycket djur vilket innebar att Sofie och hennes man var tvungna att lära sig att slakta. Den kunskap som Sofie och hennes man besitter är inte något som de har lärt sig i skolan likt Martin och Nanna. Deras kunskap kan därför skilja sig åt. Men Sofie har däremot läst på mycket på egen hand.

Nanna är född i Finland på 70-talet och valde vid 15 års ålder att avsluta gymnasiestudierna för att utbilda sig till trädgårdsmästare. Nanna innehar ett brett ekologiskt habitus på grund av sin långa erfarenhet och kunskap. Samtidigt som studierna började hon att arbeta inom trädgård och kände att det var hennes kall att arbeta med växter. I dagsläget har hon 35 års erfarenhet av trädgårdsarbete och odling, landskapsanläggning samt erfarenhet av plantskola. Detta tyder på en stor förförståelse för hur odling och trädgårdsarbete ska utföras för att få det bästa resultatet även utifrån ett miljövänligt perspektiv. Nanna har även en 5-årig erfarenhet av ekogårdar och kollektiva självförsörjarsamhällen i Europa då hon mellan 1995–2000 volontärarbetade i bl.a. Spanien och Frankrike. Där engelsmän och australiensare som på den tiden hade mer erfarenhet av denna typ av leverne och odling bodde, arbetade och ägde mark och bjöd in intresserade att lära sig av dem. Den kunskap Nanna innehar genom sin utbildning och hennes praktiska erfarenhet kan kopplas till det föränderliga ekologiska habitus som Kirby poängterar är vanligt inom självförsörjande samhällen, där ju mer kunskap och ju mer medveten du blir desto mer benägen blir du att förändra ditt beteende (Kirby 2017:108).

Nanna beskriver volontärperioden:

“Då reste vi runt på olika ekogårdar och det var egentligen då jag fick lära mig om ekoodling som i självförsörjningsgrad och ekoodling också. Som permakultur, skogsträdgård och alla de här grejerna och nu pratar vi ju sent 90-tal och det hade inte kommit till Norden då ännu.”

När hon kom tillbaka från resan var det ytterst få ekobyar och ekologiska odlingar i Sverige och hon kände sig som en av pionjärerna inom den ekologiska permakulturella självförsörjande odlingen då det var så få i Sverige i början av 2000-talet. All kunskap som hon innehar har gjort att hon har möjligheten att utveckla sitt boende till det de är idag.

Något som alla fyra informanter poängterar är att en stor förkunskap inte är ett måste för att bli självförsörjande utan att det är vanligt att de lär sig medan de praktiserar odlingen. Att göra saker slarvigt och glömma bort att vattna eller liknande är något som verkar vara vanligt, men i slutändan lär de även sig något av sina misstag. Den kunskap som de innehar kommer ifrån att de ständigt engagerar sig i sin mark och jordbruk och de får erfarenhet om vad som är bra eller dåligt för odlingen. Detta är något som gärna sprids mellan generationer och inom

det självförsörjande samhället (Setten 2004:395, Haluza DeLay & Berezan 2010:7) Sofie poängterar att:

“Men jag skulle gärna haft mig själv och ringa till mig några år senare och berätta; gör det här och inte det här. Det är härligt, man lär så länge man lever och provar saker”

Den föränderliga kunskapen kan kopplas till att de anser att som självförsörjande så är det svårt att känna sig klar med arbete, det finns alltid något som ska utvecklas, förbättras eller byggas och därför lär de sig även kontinuerligt. Att börja använda sig av permakultur är t.ex. något som Sofie, Martin och Lisa intresserar sig för och vill lära sig mer om och utövar i en viss grad. Nanna använder sig redan av permakultur. Kirby menar att denna kunskap och yrkesfärdighet som informanterna innehar blir ett uttryck för det kulturella kapitalet som självförsörjande innehar och konkret så är det kunskap om djurhållning, underhåll av åkrar, odlingar, verktyg, permakultur mm. (Kirby 2018:161).

5.3 Arbete och livsstil

Både Lisa och Martin har en 5-årig utbildning på universitetet och har därför även välbetalda jobb. Lisa tror att arbetsmanhanget är något som människor behöver och därför är inte hennes mål att bli helt självförsörjande så hon kan sluta förvärvsarbete. Lisa säger:

“Men jag skulle säga att det inte är, eller för min del i alla fall det ultimata målet med det vi gör här liksom. Utan det är väl, jag ska inte säga att det är en bonus med det heller men det är ju såklart nice. Det är inte vårt slutmål att vi måste bli självförsörjande på det här det här, och det här. Eller ja, det är inte så att jag har för avsikt att sluta jobba eller i alla fall inom en nära framtid. Det är kanske inte ens önskvärt, jag tror att det är ganska nice att ha det sammanhanget också. Det är inte som att vi kommer, förhoppningsvis ha ett så himla stort behov av att liksom vara helt självförsörjande heller. För de största utgifterna är ju i för sig inte på mat heller”

De båda poängterar dock att flytten till landet och odlingen har ökat möjligheten att inte arbeta heltid. Martin är lite mer öppen för att kunna sluta arbeta i en viss mån, men ser det mer som en dröm än en ett måste.

“Bara man har möjligheten att välja var nivån är, det kanske är att jobba 50 procent eller det kanske är att jobba 80 procent och ha liksom en långhelg då och då.”

Men Martin poängterar dock att det är bra att bidra till statskassan genom skatt om de fortsätter arbeta, vilket tyder på en medvetenhet om hur välfärdssamhället fungerar.

Både Sofie och Nanna har barn och har lyckats få detta gå ihop trots den tidsmässiga aspekten av arbetet med att bli självförsörjande. Nanna har startat en Waldorfförskola i ekobyen för att det ska bli närmare och därför enklare att kombinera odlingen och barnen. Sofie menar även

att det tar mycket tid med odlingen och djuren men det är deras vardag nu och något som de har valt.

“Men ja andra negativa ting, det tar ju en del tid, men det är ju en livsstil liksom. Det är ju vad man tycker om och vad man gillar att prioritera.”

Men Sofie poängterar även att när både hon och hennes man jobbade heltid så var det väldigt svårt att få ihop allt. Nu känner hon även att hon har möjligheten att faktiskt vara hemma och ta hand om odlingen och sitt barn. Även Martin poängterar att odla är det som är deras stora intresse i livet och nu har de en möjlighet att utföra intresset kontinuerlig.

”Det kan bli en möjlighet att inte arbeta dessa 40-timmars veckor och åsidosätta sina egna intressen. För det är inte ett dyrt intresse det här och nu har vi möjligheten att ägna oss åt vårt intresse mer.”

Detta är vanligt inom självförsörjande samhällen att ett ekologisk habitus produceras där och skapar en speciell livsstil, precis som informanterna poängterar (Haluzá DeLay & Berezan 2010:2).

Nanna har förvärvsarbetat under vintrarna och de senaste tre åren även arbetat heltid på en trädgårdsaffär på grund av behovet av extra inkomst efter skilsmässan. Men Nanna berättar att när hennes barn var små var hon hemma med dem varje dag och odlingen blev enklare att sköta genom att de kunde anlägga hus och odling på de sättet de ansåg vara bäst. Detta är något som är vanligt när en använder sig av permakulturdessign, då det används för att planera de mänskliga handlingarna bättre när det kommer till matförsörjning och insamling av grödor och denna kunskap hade Nanna när hon planerade och byggde sitt boende enligt Mollison & Holmgrens idéer.

“Vi ville göra allting i permakulturanda, där det ska ligga nära intill, där det ska finnas tillgängligt och du ska kunna ta hand om det och så även om du har små barn eller över huvud taget.”

Nanna valde åkermark med omsorg och har byggt i söderläge för odling genom sandbäddar och planerat att odlingen ska ligga nära huset. Detta blir även ett uttryck för vikten av plats för att permakultur ska fungera som Haluzá DeLay & Berezan (2010) poängterar.

5.4 Ekonomiskt kapital

Både Martin och Lisa härstammar från vad de själva definierar som medelklassfamiljer som har bott utanför större städer i villor. Även nu definierar de sig som medelklass med välbetalda jobb, men de har fått hjälp med kapital av familjen till lån till huset och arv från mor- och farföräldrar. De säger:

”[L] Ja men vi hade ju aldrig kunnat göra detta om vi inte hade varit privilegierade att kunna köpa ett hus liksom.

[M] Nu är det lite så att vi kan göra det här för vi kommer från familjer och har nån individualistisk trygghet av föräldrar som har pengar och till viss del hjälpt till och köpt. Eller från mormor och morfar. Och vi kan göra detta för vi har de välbetalda jobb vi har liksom.”

Martin och Lisa hade tidigare ambitionen att hyra ett hus på landet eftersom de inte ville binda sig till banker och företag.

Sofie kommer från en lärarfamilj i Norge och Sofie menar att hon inte haft de bästa ekonomiska förutsättningarna då de var en stor familj. Nu äger Sofie och hennes man en större gård med mycket mark, men alla pengar spenderas på gården och barnet. Innan de köpte gården köpte de en bostadsrätt närmare staden. Hon nämner ej någon klasstillhörighet men skulle kunna klassas som en form av medelklass på grund av hennes utbildning, men även utifrån möjligheten att köpa en gård och en lägenhet. Sofie har en kandidat inom kulturledarprogrammet med inriktning musikvetenskap men har på grund av brist på jobb inom detta område arbetat som personlig assistent och inom hemtjänsten. Sofie har ett stort intresse att vara sparsam och återbruka saker och därför går det ekonomiska ihop. Däremot drömmer Sofie om att i framtiden kunna försörja sig på gården genom att öppna en verksamhet där, t.ex. ett gårdsmejeri eller ett slakteri.

Nanna skiljer sig mot de yngre informanterna gå grund av de ekonomiska förutsättningarna de innehar. Något som hon även poängterar själv.

“För jag tror genom att titta på de här 30plusarna så upplever jag inte att de gör det kollektivt. De gör det alla helt individuellt. Det är ju den individuella generationen som “jag kan, jag vill, jag ska” och så gör man det. Och man har också vad jag tror att man har andra ekonomiska förutsättningar än när jag var 30. Jag hade inte såna pengar att jag kunde gå köpa en gård för 4 miljoner för jag har lust att odla lite. Det är nog den medelklass som har fått allt färdigt på brickan så det är ju det närmaste revolt de kommer (..) De behöver inte få det att gå runt egentligen, för att inkomsten kommer någon annanstans ifrån. Antingen har de ärvt pengarna eller ett väldigt välbetalt jobb. Så man kan göra sådär. Jag vill inte låta cyniskt utan det är bara en iakttagelse”

Nanna och hennes familj levde i sin husvagn under en lång tid, både på vägarna och när de besökte olika gårdar och jobbade gratis för boende och mat. När familjen utökades så bodde de i olika hyreshus innan de hade en möjlighet till att köpa sin mark i ekobyn på Österlen.

Nanna beskriver:

“Och vi insåg att vi vill stanna kvar på Österlen så är det här vårt enda alternativ för vi hade inga pengar. Utan när man går in i den här ekobyn så gick man in på den tiden, med 80 tusen och blir medlem. Så får du möjlighet att arrendera en tomt. Så den här ekobyn är en ekonomisk förening som äger all mark tillsammans och så arrenderar man sin tomt och så byggde man sitt hus.”

För att sedan ha råd att bygga huset på sin tomt fick Nannas moster vara borgenär på grund av att de inte hade något kapital. Hennes ex-man och hon fick då låna 100 tusen för att bygga huset vilket gör att deras totala utgift för hus och mark blev 180 tusen och detta skiljer sig stort från vad de yngre informanterna har lagt på sina gårdar. Vidare är det i nuläget svårt för Nanna att försörja sig på det hon odlar och hon behöver därför även förvärvsarbete. Hon säger:

“Du får även fast man säljer så får du aldrig ut en vettig lön av det. Det finns ingen chans att räkna en timpeng på det grönsakerna ger mig. Det dom ger mig i dagsläget är mat på bordet och ett litet överskott att sälja vidare.”

5.5 Socialt kapital – det viktiga nätverket

Alla informanter intygar att det sociala nätverket och gemenskapen inom det självförsörjande samhället och på landet är av vikt för att allt på gården ska klaffa. Det blir ett uttryck för det ekologiska habituset då det blir ett utbyte av både grödor och andra produkter med varandra och de delar även med sig av sina kunskaper. Haluza DeLay och Berezan menar att ett utbyte av kunskap är vanligt inom det självförsörjande samhället på grund av den pedagogiska struktur de innehar (Haluza DeLay & Berezan 2010:7). Gemenskapen på landet bidrar även till att få tag i bättre matprodukter och många hjälper till och ger det som de får överskott av till varandra. Lisa och Martin som levt på landet i ett halvår har fått information av t.ex. en bonde som berättar om ”hur det går till på landet” och även fått ta del av hans överskott på hö.

”Med det var ju en liten grej för honom, men som vi behövde så ville han gärna ställa upp. Och det är ju också spännande, för det är ju mycket det att han har försökt inkooperera i oss, det här tänket. Det har varit ganska socialt spännande, för att man har känslan av att han typ vill lära oss lite hur det är att bo på landet,

Även Sofie menar att hon tycker att det är roligt när en ny flyttar in i samhället för då kan hon berätta de tips hon själv hade velat ha när de började. Haluza DeLay & Berezan menar att interaktionen mellan individerna i dessa samhällen blir uttryck för både vänskap, ekonomiskt utbyte och kunskapsutbyte (Haluza DeLay & Berezan 2010:7).

Sofie menar att om familjen ska lämna gården så behövs mycket planering i förväg för att de behöver be grannar komma förbi och mata djuren eller vattna odlingen. Hon berättar:

”Det kan ju vara svårt att komma iväg om man behöver åka någonstans för det behövs en del planering. Och andra sidan så är det ju bra, vi bor ju ute på landet och folk vet hur det är ute på landet. Vi har väldigt fina grannar. Så har det alltid löst sig med att någon kan komma och titta till djuren. Men det krävs ju planering och vi tycker ju om det här med att vara självständiga” Sofie menar vidare att kunskapen och viljan att hjälpa till är viktig och det är många i hennes närhet som kommer dit och hjälper till, t.ex. snickaren som kommer med tips för renoveringen av deras lada. Men utbytet gäller även grannar som säljer djur och andra överskott till familjen billigt. Det finns även en plantskola för folk i närheten där de träffas och ger varandra stöttning och berättar om deras självförsörjandehistorier.

“Vi var väl en grupp på 6-7 familjer eller par, 8 kanske. Som vi träffar lite nu och då och berättar lite om vår självhushållning och ger lite stöd och självhushållandeprat. Det har varit väldigt nyttigt”

Detta blir också ett uttryck för vikten av socialt nätverk inom det självförsörjande samhället.

Sofie har som dröm att likt Nanna bo i en självförsörjarby eller ekologisk by.

”Så man är ju säkrare tillsammans. Jag drömmer ju lite om att bo i en sån här självhushållarby eh det hade varit jättetrevligt. Om man liksom kunde ha några riktiga vänner eller familj som bodde nära och man kan hjälpas åt.”

Att bo kollektivt uttrycker även Lisa och Martin som något som de vill. De hade inte från början tänkt att köpa en gård utan ett mindre hus där de kanske skulle kunna bo kollektivt med några vänner.

”Vi hade inte tänk köpa ett hus eller jo men ännu mindre ett litet lantbruk eller en liten gård. Verkligen inte. Vi hade väl kollat lite innan om att hyra ett ställe som ett kollektiv där vi hade typ kunnat ha då. Då var mer tanken att vi kunde ha då odlingslotten som Martin hade och att man bor och lever lite mer på landet i ett år tillsammans med vänner”

Den främsta av Nannas kunskap om ekologisk odling har hon som sagt lärt sig på sina resor i Europa och därför är nätverket för henne något som är mycket viktigt. Sammanhang överlag är något som hon värnar om och drömmen om det kollektiva boendet är något som hon delar med Sofie men även Martin och Lisa. Något som också skiljer Nanna ifrån de andra är att hon bor i en ekoby, som för hennes sida blev en kompromiss då hon ville bo kollektivt, men som även har gett henne andra saker. I byn finns det andra människor som t.ex. är självförsörjande på kött eller mejeri och detta gör att det blir enklare att vara självförsörjande för hennes del då de byter varor mellan varandra.

“Utän det finns en grupp människor som håller kor, de säljer mjölken så jag kan byta med dem så får de. Då igen så har jag liksom hoppat av det pengasystemet. Och bara jag är bra på att

odla sallad, jag odlar sallad och säljer till dem och jag får mjölk (..) Jag kan byta till mig kött med en annan granne vars lamm jag brukar ta hand om”

Detta blir både ett uttryck mot konsumtionssamhället genom att Nanna inte behöver vara en del av pengasystemet. Men det är även en vanlig handling inom det självförsörjande samhället för att skapa ett mer hållbart ekonomiskt system (Haluza DeLay & Berezan 2010:7 Nanna har även valt att ansluta sin gård till World Wild Opportunities, WWOOF², där arbetare kan likt så som hon gjorde i sina yngre år, arbeta gratis för husrum och mat. Då får de även ta del av Nannas erfarenheter och kunskap och lära sig praktiskt och teoretiskt hur en odlar. Detta gör att Nanna kan minska sitt eget arbete i trädgården och spara tid och energi men framförallt är det viktigt att arbeta tillsammans och lära ut det hon kan.

5.6 Att göra något för klimatet och jordens framtid

Kirby menar att det är vanligt att människor som är självförsörjande vänder sig emot västvärldens strukturer som är starkt präglade av det kapitalistiska samhället och som ses som direkt kopplat till klimatförstörelsen (Kirby 2018:154). Därför är det vanligt att både vända sig mot den samhälleliga strukturen som jag nämnt innan, men även att man är engagerad i klimatfrågan. Detta menar Haluza DeLay och Berezan är vanligt då självförsörjande ofta har en förståelse för att det är människan själv som har skapat en ohållbar livsstil och förbrukning av jorden (Haluza DeLay & Berezan 2010:3).

Både Martin och Lisa gör även andra saker än att försöka vara självförsörjande för att minska sin klimatpåverkan. De äter vegetariskt, de åker främst kollektivtrafik förutom när de verkligen behöver åka bil, de försöker att minska sitt flygande även fast Lisa fortfarande har svårt att göra avkall på detta medan Martin inte har flugit på flera år.

“Allt sånt där är ju lite så, man har haft vetskapen sen har man haft liksom idealet och nu på något sätt försöker man leva efter det och det är svårt liksom. Men man har ju liksom, jag har nog klimatsyndat mer än dig. Med tanke på att jag inte har varit vegetarian hela livet och har ju gjort många flygresor och allting.”

Martin poängterar här att det tar ett tag att gå från idealet till att praktiskt göra det. Men han använder även begreppet ”klimatsyndat” som de senare åren har börjat användas inom klimatrörelsen för handlingar som bidrar till klimatföroreningar. Setten poängterar att handlingar kopplas till moral och att det är vanligt att självförsörjande bedömer sina handlingar som moraliskt och de som inte handlar på korrekt blir ”fördömda” (Setten

² WWOOF är en global organisation som arbetare kan ansluta sig till för att arbeta gratis i utbyte mot mat och husrum (<https://wwof.net/>)

2004:389). Lisa poängterar även att det är viktigt för henne att ta vara på det de har och det som finns i skogen, t.ex. ogräs, men även svamp, bär, ramslök osv. Det är viktigt för henne att äta hållbart med de säsonger vi har, detta är något som även Nanna och Sofie menar är viktigt för dem. Även att ta vara på det de odlar är viktigt och spara så mycket som det går.

Sofie menar att hon inte har ett stort intresse för klimatfrågor och tycker det är mycket fokus på klimatet i den offentliga debatten. Hon menar att hon inte har klimatångest och detta kan bero på att det som görs på gården redan är klimatsmart.

“Ja alltså nu låter det lite fel men jag är liksom lite antiklimat (skrattar). Jag tycker det är lite för mycket. Men ja absolut man ska inte slösa på jordens resurser och så här. Men jag har ingen klimatångest. Och sen så är ju mycket av det vi gör här klimatsmart. Men min motivation är inte klimatet. Men det är klart att man ska ta hand om jorden och moder jord är det viktigaste vi har. Men jag har inget problem med att köra dieselbil. Källsorterar gör vi också, men jag är ganska lugn med det.”

Sofie poängterar att en av drivkrafterna till varför de valde att börja bli självförsörjande var att de blev ett motstånd mot den dåliga djurhållningen vid slakt, ett ämne som uppmärksammades mycket i början av 2010-talet.

“Det började ju egentligen med maten och att vi ville äta bra mat liksom. Det var mycket där runt i början av 2010-talet. När de där danska grisarna som for så illa (...) och sen fick vi höra så mycket dåligt om just hur ofta den danska fläskfilén som var på extrapris. Då kände vi nej, det vill inte vi stödja liksom. Så då kände vi man borde ju egentligen slakta själv om man ska äta kött. Man borde egentligen kunna göra det själv. Ja man vill ju iallafall göra rätt själv och sen hur mycket mer vitaminer och bra grejer som finns när man odlar själv, inga besprutningsmedel, man äter det ganska snabbt efter man skördat och behåller mer näring”

Trots att hon då inte definierar detta som ett uttryck för att ta klimatansvar så blir det ändå så på något sätt, menar hon. Den dåliga djurhållningen, minskade giftiga besprutningar, transporter, att äta mer näringsrikt och säsongsbetonat är alla uttryck för en form av klimatansvar då det minskar utsläppen. Hon menar även att det är viktigt att arbeta tillsammans med ekosystemet och inte emot. Kirby menar att det är vanligt inom självförsörjande samhällen att ha kunskap om global miljöpolitik, där matkonsumtion är en central aspekt och där ingår medvetenhet om den globala påverkan av matproduktionen (Kirby 2017:99) Detta är något som Sofie förstår och värnar om. Vidare så är hon mycket intresserad av att leva sparsamt och därför är återbruk, second hand, ta hand om de grödor de har och liknande viktigt för henne. Allison Ford menar att det ekologiska habituset skiljer sig mellan individer genom att självförsörjande människor har olika kunskap om miljöförstörelsen. En kan säga att en människas kunskap och förhållningssätt filtreras genom den människans socialt strukturerade positioneringar. Detta kan vara en av anledningarna till att Sofie skiljer sig från de andra informanterna som har utbildning inom miljövetenskap och

en långvarig erfarenhet av trädgård och ekologisk odling (Ford 2019:628). Hon har inte riktigt samma förhållningssätt.

Jag har tidigare berättat att Martin varit engagerad i klimatrörelsen, vilket är något som är vanligt inom självförsörjande samhällen (Kirby 2018:160). Jag citerar Martin:

“Att engagera sig såhär för Fridays for Future eller klimatrejer eller på olika sätt rättvisefrågor är jättebra, men det blir lite skevt om man inte ser över dom grejerna man också kan göra själv. Jag säger inte att alla ska skaffa sig en gård så som vi gör för det är ju ohållbart det med liksom men. Jag har iallafall någon typ av ny pepp för egen del. Jag var lite engagerad ett tag i någon slags, för egen del var det inte en klimatrörelse utan det var under studietiden. Men det var lite såhär vid Köpenhamnmötet och COP15. Och att det skulle bli ett klimatavtal och så. Men så blev det inte det. Så blev det liksom som att man inte engagerade sig alls istället liksom för att man vart lite såhär... men nu kan man faktiskt göra någonting.”

När FN skulle sluta ett klimatavtal i Köpenhamn 2009 så var det stora demonstrationer i staden och när förslaget inte antogs förlorade Martin glöden lite, men med flytten han har fått en nystart menar han. Han kan nu på ett individuellt plan göra något för klimatet. Allison Ford (2019) menar att självförsörjande människor ofta har en privilegierad social position men med ett begränsat politiskt inflytande över systemen de är missnöjda med (Ford 2019:628). Att Martin gav upp på klimatrörelsen efter COP15 påverkas troligtvis av att han inte upplevde att deras protester och deras arbete fick något resultat. Martins exempel blir även ett uttryck för det förändrande ekologiska habituset genom sin kontinuerligt utökande av kunskap om först miljöfrågor och sedan självförsörjning. Den nya kunskapen han får tillgång till gör, enligt Kirby att han blir mer benägen att förändra sitt beteende. Anledningen till att han valde att försöka bli självförsörjande kan kopplas till denna nya medvetenhet (Kirby 2017:108). Vidare menar Martin att vara självförsörjande blir en motkraft mot det globala samhället och den globala marknaden där allt handlar om produktivitet. Martin säger:

“Vad är det, alla Sveriges bönder rymmer Globen liksom. Dom är så få personer som försörjer så pass många, sen är det väl kanske morötter och spannmål som vi är självförsörjande på så att vi importerar ju allting också liksom. Och det är ju helt. Det fungerar ju bara när det är fossilbaserad och en ganska liksom dopad ekonomi som vi har idag. Där det är syd som förser väst, eller nordväst, Nord. Och det kommer ju ta slut liksom”

Detta blir ett uttryck för det ekologiska habituset genom det kulturella kapital som informanterna har utifrån deras kunskap om ekologisk odling, återbruk, restauration av verktyg, permakulturstekniker etc. (Kirby 2018:161). Martin och Lisa vet vad de ska göra för att göra sin odling hållbar och hur de uttrycker sig beror på deras förståelse för klimatet och miljön.

Något som Nanna menar är positivt med självförsörjningen är att hon sparar in pengar på det som hon skulle ha använt på ekologiska produkter i affären. De pengar som sparas in på odlingen kan användas för att köpa de saker som hon inte kan byta till sig eller odla själv som pasta och kaffe. Nanna tycker likt Martin och Lisa att klimatet är något som är viktigt att ta hänsyn till och hon menar att bosätta sig i Norden också är en klimatstrategi för att klara klimatförändringarna bättre. Vidare är det viktigt för henne att ta hand om allt på gården, alltså kompost, återbruk och att inte bespruta med giftiga ämnen på maten. Hennes hus helt komposterbart förutom plåttaket och fönstren som är återbrukbara. Att bygga på ett lågkonstandseffektivt, energisnålt och ekologiskt sätt var något som var viktigt för henne vid byggstarten.

5.7 En motståndsrörelse

Martin berättar att han tidigare har odlat utifrån hans eget intresse men nu ser han självförsörjning som en motståndsrörelse mot dagens samhälle och det kapitalistiska samhället. Därför har självförsörjningen fått en ny och viktigare innebörd. Jag citerar Martin:

“... typ det stora i att odla har kommit de senaste två, tre åren att det är någon form av motståndshandling att odla själv, och att innan var det mer ett intresse liksom för det var härligt (...) Det är större liksom. Det är politik av att ta hand om den grejen och göra det man själv kan”

Martin menar alltså att genom att försöka vara självförsörjande så innebär det att man själv gör något mot det samhälle som finns idag. Genom att försöka bli helt självförsörjande så kan en i en mening även ta avstånd från den rådande politiska ordningen. Att se självförsörjning som en politisk aktion är något som Setten menar är något vanligt i självförsörjande kretsar (Setten 2004:398).

Vidare diskuterar Martin hur vi idag vi kan skapa ett nytt samhälle där man behåller det som är bra med dagens samhälle och avlägsnar det dåliga. Han tror att detta går att göra genom att man engagerar sig i självförsörjning och speciellt om det görs i en större bemärkelse. Han säger:

“Vi har rasistiska partier i riksdagen och socialdemokratiska eller socialistiska partier som gör deras politik typ och att “pledge allegiance” och vara med i ett sådant bygge det behöver man inte var liksom. Man kan skapa någonting annat. Och det tänker jag att självförsörjning i en större bemärkelse är ett nytt samhälle. Det är liksom tillbaka till det som var bra förr, och ta med sig det som är bra i dagen samhället. Så det som är bra är väl att ta tillbaka makten till det lokala.”

Detta blir även ett uttryck för ett politiskt kapital som bidrar till det ekologiska habituset. Nanna diskuterar även framtiden och globalisering och vad som kan hända i och med den gröna våg som de senaste åren har präglat samhället.

“Vi som har den lyxen i Sverige att vi kan göra de här valen. Vi kan verkligen välja att flytta ut på landet och ställa om. Det kan inte alla i världen. Men samtidigt så är det klart att det är bra med en stark grön våg som kommer i den yngre generationen. För då tänker jag att det på lång sikt kan påverka politiken som kan påverka. Kanske att vi blir en välfärdsnation här som har det ganska bra och vi tillsammans kan jobba för att det ska bli bättre för andra också. Och man får tänka mer liksom måste vi ha bananer året runt? Måste vi ha saker från andra sidan jorden? Nej.”

Vid flytten valde Martin och Lisa att byta bank då de inte ville bidra till storbankernas utnyttjande av andra länder och deras negativa påverkan i dessa länder. Martin menar:

”Men en annan sak jag tänkte på, så är det ju något som vi gjorde när vi flyttade ut hit, var det att vi också bytte bank och jag har haft Swedbank sen jämt och alltid. I många år tänkt att jag ska byta det, ja för att de inte gör bra saker. Främst det här Baltikumgrejen som var för länge sen nu, men det tog typ fram till när man var tvungen att verkligen se över det och huslån och den grejen. Men att vi har gjort det nu. Sen vet jag ju inte såhär klimatvinsten i det, men det är någon typ av att komma från de stora bankerna och ha en mindre bank som inte har den typ av vinstmekanismer i sig, känns också viktigt också. Ja nu kommer jag inte ihåg exakt vad Swedbank ha gjort, men de senaste grejerna nu (2019) och även förr när de sög ut Baltikum under finanskrisen eller att de här länderna behöver gå på knäna mycket mer än de behöver.”

Att välja en mindre bank som inte drivs lika mycket av vinstmekanismerna är viktigt för dem. För att kunna bygga sitt hus valde Nanna och hennes ex-man att ta ett JAK-lån, vilket är ett alternativt banksystem, JAK är räntefri medlemsbank³. Detta blev ett bra val för dem då de stora bankerna drivs, enligt Nanna och Martin med för mycket vinstintresse och är därför inte intresserade att låna ut pengar till någon utan kapital. Detta blir också ett uttryck för att skapa en alternativ hållbar ekonomi som är vanligt i dessa samhällen (Haluza DeLay & Berezan 2010.3).

³ JAK-banken är en medlemsbank som ska bidra till ett hållbart samhälle för människa och miljö genom att arbeta för en lägre skuldsättning i samhället och resursuttag från miljön (Jak.se)

5.8 Att lämna ”ekorrhjulet” och ”leva naturligt”

Martin beskriver valet att flytta till landet som att han ville vara med något ”riktigt” och att livet i staden sågs som något tillfälligt. Detta kan bero på den kulturella mening som Setten menar tillskrivs livet på landet (Setten 2004:398). Att bo på landet ses som mer socialt, det är enklare att leva ett klimatsmart liv, livet på landet ses som mindre stressigt, individualistiskt, konsumtionsinriktat kontra staden. Martin beskriver det:

”Suget efter att få vara med om något sånt där riktigt, inte i stan. Det kändes liksom att livet jag levde i stan kändes liksom tillfälligt allting. Att det kändes sådär ja, man gjorde sina grejer men det var bara för stundens njutning och man saknade typ någon förankring och det var ju lite det jag fick en känsla att man kunde få där ute.”

Lisas dröm var som sagt att bo på landet och när hon blev 25 så började hon tänka på sitt liv och hur hon ville ha det. Hon berättar:

“Ja men det är ju ändå en dröm som jag alltid har velat ha eller, eller liksom tanken om mitt liv har alltid varit att jag ändå ska vara mer förankrad liksom. Men så inser man att min verklighet inte korrelerar med vad jag vill och då så ändrade jag lite riktning på mitt liv på något sätt”

Både Martin och Lisa beskriver att bo på landet som att vara mer förankrad och att bo i staden upplevdes som något tillfälligt. Förankringen på landet betonar även Sofie som var med i en adoptionsutredning, där socialarbetare ansåg att paret var “rotlösa”. Detta gjorde att de valde att försöka skapa rötter nära mannens familj i ett hus med trädgård för att ses av socialtjänsten som mer förankrade i sitt boende. Det är något med att leva nära naturen som lockar dem, att få gräva i jorden, se stormarna på fälten och träden röra sig i vinden och att leva naturligt blir då att leva på landet. Detta kan kopplas till att en kulturell mening har tillskrivits naturen av olika grupper, det som är naturligt och onaturligt blir moraliskt konstruerat. Det lantliga livet ses då som oskyldigt jämfört med staden (Setten 2004:392). Nanna har även denna uppfattning efter hennes år i Europa. Hon ville odla samma jord, jobba på det egna huset och ta hand om sin egen trädgård. Detta kan liknas med Kirbys informant Sid;

”Still that feeling of being outdoors and er something for me that was really important when I wake up in the morning as soon as I pulled my clothes on, I go straight outside.. Even if you have to go to the toilet you are straight outside and your breakfast is outside, that feels so completley more natural than er when you go into a brick-and mortar house.” (Kirby 2018:162).

Flytten till landet innebär även att slippa fokuset på karriären och den individualistiska och elitistiska som stadslivet kan bidra till. Lisa poängterar:

“De är ju inte bara att det verkliga livet på landet lockar utan att det verkliga livet i stan verkligen avskräcker mig ganska mycket. Men det beror ju verkligen på vilken typ karriärval och så vad man har tänkt, men. Alternativet för min del då vore liksom att livet skulle vara så hektiskt. Stadsliv, jobba jävligt mycket, karriären är väldigt central, någon typ av imagegrej och så. Och det är väldigt ointressant och därför är detta alternativet, eftersom att det är ännu mer intressant.”

Detta menar Sofie också är en del av varför hon och hennes man valt att bo på landet, för att slippa det individuella livet i staden där man inte talar med sina grannar och stressar till jobbet.

Att skapa sig ett liv där arbete inte är det centrala är något som informanterna värnar om. Detta är på grund av att förvärvsarbete innebär att de inte har tid och energi att göra det de tycker om dvs. hålla på med odlingen. Nanna märkte redan innan sin resa i Europa att lönearbete inte var något som lockade henne.

“Så de åren 95-00 som vi var ute och reste så lärde jag mig mer att förstå hur allting hänger ihop och vad som är viktigt för mig. Alltså jag ville inte gå tillbaka till något vanligt löneliv efter det.”

När hon och hennes ex-man kom hem till Sverige började de leta efter kollektiva ekosammanhang då deras dröm var att bo kollektivt och samarbeta med individer som bodde i det kollektiva. Detta var en bristvara i Sverige och de valde då att köpa in sig i ekoby. Detta gav Nanna möjligheten att utveckla deras mark till något som passade dem dvs. ekologiskt med mycket permakultursinslag, bygga sitt eget hus från grunden och likaså planera och utforma odlingen på det bästa sättet utifrån ekosystemet. Nanna skiljer sig från Lisa och Martin, då hennes dröm från starten var att bygga boendet nära en väg för att kunna sälja överskottet enklare. Alltså hade hon som mål redan från början att bli mer självförsörjande och att kunna försörja sig på det som blir över av odlingen istället för att förvärvsarbete. Detta är något som Sofie nu också önskar att hon kan göra i framtiden. Nanna menar vidare att genom att bli självförsörjande så tar man makten över sitt eget liv. Hon beskriver det:

“Det tror jag blir en mer av en ideologisk fråga för mig. Alltså när jag hade provat på den typen av lönearbete i ungefär 10 år och sen åkte ut i Europa och bodde i dessa ekosammanhang (..) Där kände man att man kunde ta makten över sitt eget liv och man kan välja att inte förvärvsarbete när man kommer hem.”

Även Martin poängterar att flytten till landet har inneburit att bli mer aktiv i sina val. Han säger:

“Men nu känns det lite mer som att ta tillbaka styrförmågan liksom, eller möjligheten att välja själv på ett nytt sätt. Och i det så ligger det kanske inte att starta eget eller kanske inte att sluta jobba men det skulle kunna innebära det.”

Även Kirbys informant Heidi menar att “självförsörjning handlar om att utmana det som är normativt och göra det man själv vill” (Kirby 2018.161). Det handlar inte bara om valet att

arbeta eller inte. Nanna menar att det blir mycket att ta ställning till ifall de vill leva på det sättet de vill. Hon beskriver det:

“För det handlar ju mycket om hur man lägger upp sitt liv. Om jag skapar ett liv där mina utgifter minskar genom att välja ett enklare liv, enklare hus när jag bygger, minimalt med banklån som vi efter tio år hade betalat av så vi stod skuldfria, men vi äger ett hus här. Det är val vi har gjort hela tiden och det är val som har varit tuffa. För det har betytt massa kompromisslösningar och inte kunna ha allt hela tiden. Men om du gör ett aktivt val och håller ner dina kostnader låga då behöver du inte hålla på att höja din inkomst heller utan du behöver ju jobba mindre. Och då har du mer tid för det som är värdefullt. Till exempel att bli självförsörjande och odla ekologiskt.”

Genom att försöka bli självförsörjande har det väckts tankar om vad det egentligen är man behöver. Martin poängterar:

“Och egentligen är det ju att krympa kostymen också. Varför tror vi att vi behöver allt vi behöver? Vi behöver jobba 40 timmarsveckor och tjäna de här pengarna om vi också känner att vi behöver alla de här gadgetsen och utlandsresorna.”

Martin menar även att vara självförsörjande bidrar till att inte vara en slags “slav” i det kapitalistiska samhälle vi lever i. Detta blir ett politiskt uttryck mot den ojämlikhet som skapas av socioekonomiska effekter på grund av statliga praktiker (Kirby 2018:160). Martin beskriver det:

“Att vara kapabel till att klara sig själv eller snarare att inte vara någon sorts slav, det låter konstigt. Men att inte vara fast i något krav på att lönearbeta eller ett system där du förväntas göra vissa saker och det är så det är. Du har ingen tid men du har pengar istället till att köpa till dig det du inte kan göra så att komma loss från det så att man själv kan få göra lite mer aktiva och faktiska val.”

Både Lisa och Martin menar som Nanna att nu kan ta mer aktiva val i livet och Martin menar att nu har de tagit tillbaka styrförmågan över sitt liv och har möjligheten att välja själva på ett nytt sätt. Även Sofie menar att försöka vara självförsörjande innebär en form av frihet, då hon själv har ansvaret och kollen själv och slipper lita på företags certifieringar när de handlar i affären. Hon menar även att försöka vara självförsörjande gör att de kan vara mer sparsamma och självständiga från samhällets norm- och konsumtionsberoende.

Martin är även inne på att man slipper bidra till den samhälleliga uppfattningen om att man ska vara produktiv. Detta blir som Ford poängterar ett uttryck för missnöje mot de institutioner som styr det moderna materiella livet (Ford 2019:627). Martin säger:

“Men att vi helt är vind för våg ute på någon slags global marknad och att det är så vi väljer att leva våra liv utifrån allt, ja men allt ifrån arbetslinjer, allting har ju någon slags produktionsgrej i samhället att göra.”

Detta blir alltså ett uttryck mot den konsumtion som samhället enligt Zygmunt Bauman är så starkt präglad av (Bauman 2008). Lisa och Martin har uppfattningen om att om man blir mer

självförsörjande behöver man inte bidra till detta konsumtionssamhälle på samma sätt. Lisa beskriver det:

“Ja men det som är attraherande är ju att det känns som väldigt mycket mindre konsumtion vilket känns väldigt sunt. Man behöver inte vara delaktig av ett dåligt system på samma sätt. (..) Man måste ta väldigt mycket aktiva val för att konsumera på ett annat sätt typ. Ja men gödsel som kanske är dåligt för marken eller odla på ett dåligt sätt eller använda frön som produceras i en väldigt stor skala och såhär som är en annan typ av konsumtion typ”

Sofie menar att vara självförsörjande gör att man får en säkerhet ifall en kris skulle uppkomma som t.ex. med Corona-krisen eller krig. Detta är en vanlig tanke inom vissa grupperingar under ekonomiska kriser då självförsörjningen ses som ett skydd mot omvärldens moderna risker (Ford 2019:628). Sofie säger:

“Så det är liksom en säkerhet. Att man kan försörja sig själv och ska oavsett vad som händer så behöver man inte gå hungrig liksom (..) Man måste ha kunskap också, och det är inte så många som vet hur man slaktar ett djur och så. Så det kan vara väldigt bra att kunna om det skulle bli såg att det inte finns mat i affären längre. Att veta hur man kan odla någonting (..) inte för att jag är så jätteorolig, men nu har vi ett skyddsnät i och med självförsörjningen”

Detta instämmer även Martin och Lisa med:

”Att bli självhushållande har liksom blivit lite mer hypeat. När “shit hits the fan” så ska man vara förberedd (..) Och då är man ju väldigt mycket mer förberedd om man är semisjälvförsörjande eller helt självförsörjande. (..) Men jo jag tror verkligen att folk kommer tänka på det. Också att folk har tid att odla men framförallt att folk tänker på sårbarheten i systemet.”

Informanterna betonar vikten av att vara förberedd och att kunna klara sig själv på grund av den osäkerhet som dagens samhälle innebär. Detta är något som Nicklas Guldåker menar sitter djupt inpräntat i bönders medvetande (Guldåker 2009:37).

6. Slutsatser

I denna uppsats har jag undersökt individers drivkrafter att bli självförsörjande när det kommer till matproduktion utifrån ett ekologiskt habitus. Det är fyra slutsatser som jag särskilt vill framhålla i denna undersökning.

Den första slutsatsen är att informanterna beskriver en drivkraft som att göra något bra för klimatet eller djurhållning. Sofie skiljer sig från de andra då hon väljer att inte uttrycka att hon är självförsörjande på grund av klimatet, men hon gör det för djuren och tycker vidare att det är viktigt att jobba med ekosystemet. De andra tre informanterna menar att det är viktigt att göra något för klimatet själva och genom att försöka vara självförsörjande så bidrar de till minskad konsumtion och klimatutsläpp.

Den andra slutsatsen är att det skiljer sig i den ekonomiska bakgrunden mellan informanterna, speciellt Nanna som är äldre än de andra informanterna och betonar att hon inte har haft lika goda ekonomiska förutsättningar som många yngre idag. Hon har under en lång tid inte haft möjlighet att köpa mark eller hus. Detta tyder på att det kan finnas en skillnad mellan generationer. Samtidigt är de yngre informanterna medvetna om att de skaffat sig mark och gårdar genom att föräldrar hjälpt dem, genom arv eller lån. Det är en av de motsägelsefullheter i det ekologiska habituset som Kirby (2018) så starkt betonar. Skillnaden tar sig även i uttryck genom den kunskap om odling och självförsörjning informanterna har. Nanna har länge arbetat praktiskt som volontär i Europa. Medan de yngre informanterna har en mer teoretisk bakgrund, genom Ställa om-utbildningen och litteratur som handlar om självförsörjning och odling. Det existerar troligtvis sådana skillnader i bakgrund mellan olika grupper av självförsörjare.

Den tredje slutsatsen är att informanterna beskriver liknande berättelser om drivkrafterna som får dem att sträva mot att bli självförsörjande och att flytta till landet. De beskriver hur livet i staden känns onaturligt och genom flytten lever de ett mer ”verkligt liv”. De berättar om ett motstånd mot förvärvsarbetets ekorhjul, stadslivet, konsumtion, import av grödor, dagens djurhållning mm. Framförallt så beskriver de ett motstånd mot samhället i stort, mot det kapitalistiska systemet, konsumtionssamhället och banker. Informanterna beskriver således sina liv genom starka ord, t.ex. att vara delvis självförsörjande gör att de tar tillbaka makten över sitt eget liv, de tar tillbaka styrförmågan över sina liv och de är inte längre en slav till det

kapitalistiska systemet. De vill inte driva vind för våg med det ekonomiska systemet och de vill inte vara delaktiga eller beroende av den globala marknaden, av ett osunt system.

En fjärde viktig slutsats är hur informanterna poängterar vikten av kollektivets lärande i det självförtjänade samhället. De har kontinuerligt utbyte med andra, där de ständigt lär sig nytt, går på utbildningar som leder till än större självförsörjning och kunskap. Informanterna beskriver att i början fanns det ett intresse för självförsörjning men under tiden så intensifieras intresset på grund av ökad kunskap och förståelse för att kunna leva sitt verkliga liv.

Min analys stämmer med vad Kirby funnit, det ekologiska habituset, den ekologiska livshållning som informanterna återger är motsägelsefull och föränderlig. Å ena sidan betonar informanterna att vara självständiga. De vill ta tillbaka makten över sitt eget liv, de vill hoppa av ekorhjulet. Å andra sidan är informanterna väl medvetna om sin i varje fall delvis inordning i det rådande ekonomiska systemet. De är även starkt beroende av andra i det ekologiska nätverket. Och samtidigt betonar de att de praktiserar permakultur och att de lär sig allt mer. De behöver sitt förvärvsarbete, heltid eller deltid, för att kunna odla genom permakultur.

7. Litteraturförteckning

- Bauman, Z. (2008) *Konsumtionsliv*. Daidalos, Göteborg
- Becker, Howard, S. (1998) *Tricks of the Trade - yrkesknep för samhällsvetare*. Universitet av Chicago press, Chicago, Illinois, USA.
- Bjernström, E. (2019) Analys: ”Ekologisk självförsörjning håller inte ur social rättvisesynpunkt” SVT (16/03/19)
- Bourdieu, P. (1997) *Kultur och kritik*. Daidalos, Göteborg.
- Bourdieu, P. (1986) *Kultursociologiska texter – I urval av Donald Broady & Mikael Palme*. Förlaget Salamander, Stockholm
- Buttel, Frederick H. (1987) New Directions in environmental Sociology. Department of Rural Sociology, Warren Hall, Cornell University, Ithaca, New York 14853-7801. 13:467-488
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber
- Ford, A. (2019) The self-sufficient Citizen: Ecological habitus and changing environmental practice. *Sociological Perspectives*, 62(2), 627-645.
- Guldåker, N. (2009) *Krishantering, hushåll och stormen Gudrun: Att analysera hushålls krishanteringsförmåga och sårbarhet*. Media-Tryck
- Haluza-DeLay, R. & Berezan, R. (2010) Permaculture in the city: Ecological habitus and the distributed ecovillage. *Environmental Anthropology Engaging Ecotopia: Bioregionalism, Permaculture, and Ecovillages*. New York: Berghahn, 130–145
- Kirby, J. (2017) Fleshing Out an Ecological Habitus: Field and Capitals of Radical environmental movements. *Nature and Culture* 12(2), 89–114
- Kirby, J. (2018) Grounding and comparing ecological habitus in environmental communities, *International Journal of Urban Sustainable Development*, 10(2), 154–169
- Mollison, B. & Holmgren, D. (1978) *Permakulturen: ett perennt jordbruk för människliga bosättningar*. Tagari Publikationer

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2016) *Från stoff till studie, om analysarbete i kvalitativ forskning*. Studentlitteratur AB

Setten, G. (2004) The habitus, the rule and the moral landscape. *Cultural Geographies* 11, 389-

415. Department of Geography, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.

Sjöberg, K. & Wästerfors, D. (2008) *Uppdrag forskning: konsten att genomföra kvalitativa studier*. Liber

Andra källor:

Jakbanken, Jak.se (hämtad 08/07/20)

Nationalencykopedin, ne.se (hämtad 08/07/20)

WOOOF - www.woof.net/ (hämtad 08/07/20)

Bilaga 1.

Intervjuguide

- Vill du börja med att berätta lite om dig själv. (Var du kommer ifrån, hur du är uppvuxen, hur gammal är du? osv)
- Vilken utbildning har du?
- Vad jobbar du med?
- Berätta om det boende du har nu, varför valde ni att flytta hit?
- Berätta om hur och när ditt västintresse startade?
- Kan du förklara för mig vad självförsörjning/permakultur är för dig?
- Berätta om hur du *började* med självförsörjning?
- Vad är bra/dåligt med att försöka vara självförsörjande?
- Har du ett intresse för klimatfrågor och att göra andra saker för att minska ert klimatutsläpp?
- Hur tror du att klimatmedvetenhet och en vilja att vara självförsörjande hänger ihop?
- Hur fick du er information om hur man blir självförsörjande och hur man tar hand om sin mark/växter?
- Jag har sett att det finns många aktiva grupper på t.ex. Facebook om permakultur, tror du att denna gemenskap är viktig inom permakulturen? Att lära av varandra t.ex.?
- Mår ni bra av att vara/försöka vara självförsörjande?
- Hur tror ni att Coronakrisen kommer att påverka viljan att bli självförsörjande?
- Finns det någon fråga du tycker att jag har missat? Något ytterligare du vill berätta?